

**MODELLE VAN SKRIFUITLEG: SAMEHANG EN
VERSKIL**

H L Bosman
Departement Ou Testament
Universiteit van Suid-Afrika
Pretoria

Abstract

This paper is a discussion and an elaboration of J Barton's **Reading the Old Testament. Method in Biblical Study** (1984). The intention is to point out that the various models of exegesis are not a mere random collection of techniques, but that coherent sense can be made if they are understood against the background of literary criticism and the study of literature in general. It is no longer possible to determine how the Bible should be read, but there are a number of possibilities how the Bible could be understood. The paper concludes that exegesis has literary, historical and theological components and the success of Biblical Studies will depend on how it does justice to all three components.

'This criticism is a work of fiction, any resemblance between its interpretations and the author's meanings are (sic) purely incidental' (Hirsch 1976: 157).

1. Inleiding

Hoewel die vang van terminologiese vlieë die gebruikelike en dikwels vervelige aanloop tot menige akademiese argument uitmaak, is dit tog in hierdie geval noodsaaklik om enkele begrippe nader te omskryf.

Skrifuitleg kan omskryf word as die wetenskaplike verklaring van die Bybel (as teks) se betekenis en kom in breë trekke met eksegetiese ooreen (Deist 1984: 57). Die reëls waarvolgens

die teks se betekenis bepaal word en die rede hoekom 'n teks juis op 'n sekere manier gelees word, vorm deel van die hermeneutiek se veld van studie (Abrams 1981: 84).

'n Model van Skrifuitleg is 'n teoretiese ontwerp van hermeneutiese reëls of prosedures waarvolgens betekenis van die teks afgelei word. Uitleg aan die hand van 'n bepaalde model impliseer dat daar op sistematiese en navolgbare wyse gepoog word om 'n teks te verstaan (Rogerson 1983: 27).

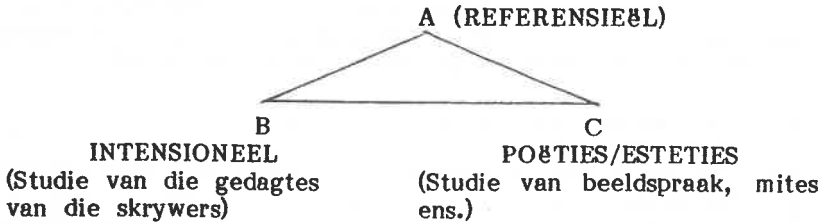
Die keuse van 'n sekere model van Skrifuitleg beteken egter nie dat daar net een 'korrekte' model van verstaan bestaan nie. Hierdie feit word beter begryp as beseef word dat die teks van die Bybel verskillende kenmerke het, byvoorbeeld: dit is literatuur, met 'n eie ontstaangeskiedenis wat nie sonder voorveronderstellings gelees of verstaan kan word nie (Barth & Steck 1980: 9-11). Elke model van Skrifuitleg bestaan uit 'n samehangende reeks vrae wat op hulle beurt met die kenmerke van die teks verband hou. Dit is daarom onhoudbaar om net een model van Skrifuitleg as die 'korrekte' te verabsoluteer omdat dié besluit meebring dat slegs sekere tekseienskappe volgens een model van Skrifuitleg tot hulle reg kom.

Die keuse van 'n model van Skrifuitleg word bepaal deur die besluit oor watter eienskappe van die teks onder die soeklig val. Aangesien die uitleg van 'n teks verskillende oogmerke kan hê, byvoorbeeld literêr, histories of teologies, moet die uitlegger duidelik weet wat sy bepaalde doelwit met die uitleg van 'n teks is. Slegs dan kan die geskikte model van Skrifuitleg gekies word wat die uitlegger se doelwit kan verwesenlik.

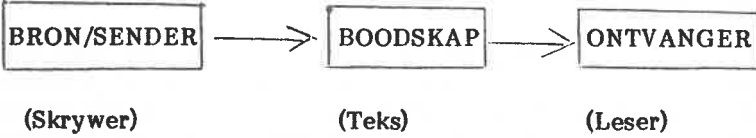
Vervolgens moet uitsluitel verkry word oor watter uitgangspunt bepalend is vir die bespreking van die modelle van Skrifuitleg. 'n Voor-die-hand-liggende aspek is om die modelle chronologies te rangskik ten einde 'n historiese oorsig van Skrifuitleg te verkry (Frör 1967: 20-47). 'n Ander moontlikheid is om die filosofiese voorveronderstellings (soos die idealisme, positivisme, eksistensialisme en fenomenologie) grondliggend aan die verskillende modelle van uitleg as uitgangspunt te gebruik (Lategan 1984: 1-17).

J Barr (1973: 24) identifiseer drie moontlike modelle waarvolgens die Bybel bestudeer kan word:

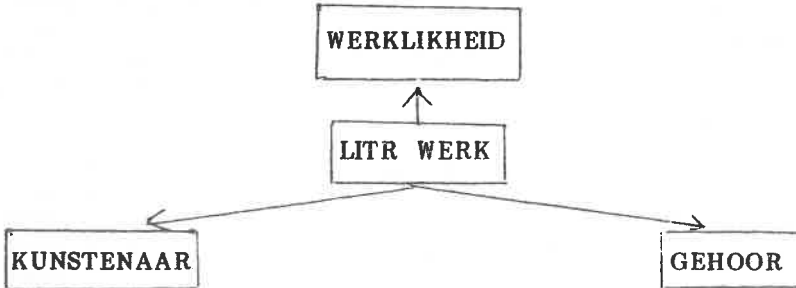
(Studie van voorwerpe waarna verwys word)

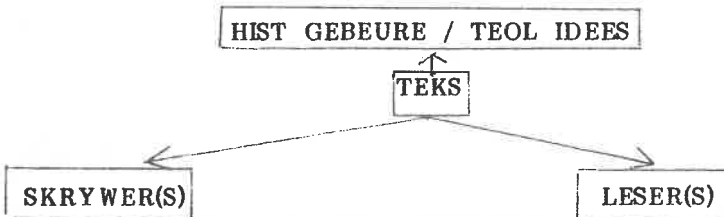
B C Lategan (1984: 3) neem die driedelige kommunikasie-model en pas dit binne die konteks van die Skrifuitleg toe. Hierdie model weerspieël ook iets van die historiese ontwikkeling van Skrifuitleg as die model van links na regs gevolg word.

M H Abrams (1953: 30) het in sy ondersoek na die literêre kritiek van die Romantiek vier koördinate aangedui:

J Barton (1984a: 19-35 en 1984b) pas Abrams se model aan ten einde die geskiedenis van Skrifuitleg aan die hand daarvan te verklaar:

Die hieropvolgende bespreking van die verskillende modelle van Skrifuitleg maak nie aanspraak op oorspronklikheid nie, maar kan beskou word as 'n uitbreiding van Barton se poging om die interafhanklikheid van die modelle aan te dui.

2. Mimetiese modelle van Skrifuitleg

Een van die oudste antwoorde op die vraag hoe kuns en veral letterkunde beoordeel moet word, word reeds in Plato se 'Republiek' (Boek 1) gevind. Kuns word as nabootsing (mimesis) beskou en letterkunde word daarmee die weerkaatsing van die werklikheid (Barton 1984a: 21).

'Mimetic criticism views the literary work as an imitation, or reflection, or representation of the world and human life, and the primary criterion applied to a work is that of the "truth" of its representation to the objects it represents, or should represent' (Abrams 1981: 36).

Die modelle van Skrifuitleg wat voor die Verligting (18e eeu) gebruik is, kan as pre-krities en as mimeties van aard beskou word. Hiervolgens is die teks van die Bybel 'n spieël van historiese gebeure en teologiese oortuigings, en die uitlegger kan daarom historiese feite en teologiese waarhede vanuit die teks aflees. Aangesien teks en werklikheid in onmiddellike verband staan, verleen die teks aan die uitlegger direkte toegang tot die werklikheid waarbinne dit aanvanklik geformuleer is (Barton 1984a: 23-24). (Die fundamentalisme het tot vandag toe hierdie siening van literatuur op versterkwater gehou!)

Daar is ook 'n ander aspek van die teks as weerkaatsing van die werklikheid wat van belang is. 'The early phase of biblical interpretation was characterized by the assumption that the faith and practices of the communities were identical with, a reflection of, or a logical consequence of biblical materials. The faith and practices of the communities were considered divinely ordained. Similarly, the Bible was considered divinely given' (Hayes & Holladay 1983: 19). Sodoende was die teks (literatuur) nie net 'n weerkaatsing van sy ontstaanwerklikheid nie, maar kan dit ook die historiese omstandighede en teologiese oortuigings van die uitlegger weerspieël.

In die pre-kritiese fase van Skrifuitleg word die mimetiese modelle deur 'n klem op die letterlike of op die figuurlike betekenis van die Skrif gekenmerk. Die voorstel word gemaak dat die letterlike interpretasie (bv die klem op die *sensus*

literalis) die teks hoofsaaklik as 'n spieëlbeeld van sy ontstaanwerklikheid gesien het, terwyl die figuurlike interpretasie (bv allegorie) die teks as weerkaatsing van die teologiese denke van die uitlegger gebruik.

Die **Joodse uitleg** voor die begin van ons jaartelling het onderskei tussen die **peshat**, die letterlike betekenis van die teks, en die **midrash**, die toepassing van die rabbi's se mondelinge tradisie in verband met die uitleg van die **Torah**. Gewoonlik word die **peshat** omskryf as '...the plain sense of the text ... which corresponds to the meaning intended by its author' (Childs 1977: 80). Maar die **peshat** word nie altyd tot die letterlike betekenis van die teks beperk nie. 'The peshat is that familiar and traditional teaching of Scripture which was recognized by the community as authoritative' (Childs 1977: 81). Daarom blyk dit dat die gangbare teologiese beskouing van die uitlegger se konteks by sowel die **peshat** as die **midrash** 'n belangrike rol gespeel het.

Onder die invloed van Plato en Philo het die **vroeë Christelike kerk in Alexandrië** die Skrif op letterlike, morele en allegoriese manier verstaan. Al het eksegete soos **Origenes** (+ 254) die letterlike betekenis van 'n teks erken, was die allegoriese interpretasie beklemtoon en geniet dit vir eeue lank die voorrang as die 'eintlike' betekenis. Antropomorfe uitsprake oor God, teenstrydige historiese gegewens, moraliteit wat aanstoot gee en die berig van onwaarskynlike gebeure gee daartoe aanleiding dat Origenes die allegoriese bepaling van 'n teks se geestelike of figuurlike betekenis bo die letterlike verkies. Die allegoriese bepaalde geestelike betekenis van die Skrif is volgens Origenes deur God geïnspireer en bevat geen teenstrydigheid nie (Schäfer 1980: 42-44). Hiermee was die uitleg van die Skrif vir eeue lank uitgelewer aan die teologiese voorveronderstellings van die uitlegger. Allegoriese uitleg het dit moontlik gemaak om bykans enige teologiese oortuiging in die Skrif 'in te lees' en sodoende word die teks die weerkaatsing van die uitlegger se voorveronderstellings.

In teenstelling met die Alexandrynse klem op die allegoriese bepaling van die Skrif se geestelike betekenis, het die **uitleggers van Antiochië** (Sirië) op hulle beurt die letterlike, historiese en tipologiese verklaring van die Skrif bepleit. Die histories-letterlike of grammaties-historiese model van uitleg aanvaar dat die teks se letterlike betekenis die teks se historiese ontstaanwerklikheid reflekteer en dat dit die 'eintlike' betekenis van die teks uitmaak. **Theodorus van Mopsuestia** (+ 429) aanvaar dat die histories-letterlike verklaring van die Skrif aanleiding gee tot 'n 'unified record of God's re-

demptive work in time' (Fuller 1982: 865). Waar die letterlike betekenis egter nie sin uitgemaak het nie, kan daar van tipologiese uitleg gebruik gemaak word. Sodoende word die verhouding tussen Ou en Nuwe Testament veral deur die tipologiese uitleg beïnvloed, waarvolgens sommige Ou-Testamentiese figure as Messiaanse tipes verstaan word.

Die dogmatiese stryd rondom die Christologie in die vyfde eeu tussen die kerk in die Ooste en die Weste het twee belangrike gevolge. Enersyds verloor die Antiocheense klem op die histories-letterlike betekenis vinnig veld, en andersyds word die uitleg van die kerkvaders steeds meer gesaghebbend ten einde dogmatiese geskilpunte by te lê (Elze 1961: 1522-1523). Die ironiese gevolg van die dogmatiese geskil was dat die kerk in die Weste, ten spyte van 'n 'beter' Skrifuitleg van die kerk in die Ooste, die botoon gevoer het.

Nadat Augustinus (+ 430) die letterlike en allegoriese verstaan van die Skrif gekombineer het, ontwikkel Cassianus (+ 435) 'n vierledige manier van Skrifuitleg: die letterlike (wat gebeur het), die allegoriese (wat jy moet glo), die morele (wat jy moet doen) en die anagogiese (wat jy moet nastreef).

Die vierledige Skrifuitleg is gedurende die Middeleeue gehandhaaf en die tradisie van die kerkvaders se uitleg was van bepalende belang vir die kerk se uitsprake oor Skrifinterpretasie. Thomas Aquinas het daarop aangedring dat woorde net een betekenis kan hê, naamlik die *sensus literalis*. Die letterlike betekenis word op sy beurt bepaal deur die bedoeling van die Bybelskrywer, wat in die finale instansie met die bedoeling van God gelykgestel word. Tog was die uitsluitel oor wat die teks se letterlike betekenis behels, die besluit van die kerk gewees (Frör 1967: 23). Onder invloed van Joodse geleerdes soos Rashi en Ibn Esra het Nicholas van Lyra (+ 1349) die letterlike verstaan van die teks as uitgangspunt geneem en kom daarmee in verset teen die dominante rol wat kerklike dogmatiese voorveronderstellings binne Middeleeuse Skrifuitleg gespeel het (Virkler 1981: 64).

Die Humanisme se slagspreuk *ad fontes* ('terug na die bronne') tipeer die hernude belangstelling in die Hebreeuse, Griekse en Latynse manuskripte van die Bybel, wat nou die grondslag van die Skrifuitleg vorm (Hays & Holladay 1983: 22). In samehang met die belangstelling in klassieke letterkunde, tree 'n sterker historiese bewussyn na vore. Erasmus van Rotterdam het daarom die letterlike betekenis en die historiese konteks van die teks as belangrik beskou (Deist & Burden 1980: 84-85). Tog het Erasmus ook Origenes as ekse-

geet geloof en nie geskroom om self te allegoriseer nie (Schäfer 1980: 88-89). Allegorie is steeds die gebruiklike metode om vanuit die letterlike die geestelike betekenis af te lei, wat op sy beurt in noue verband met die uitlegger se teologiese standpunt staan (Liebing 1961: 1528).

Die **Hervorming** vind noue aansluiting met Joodse en Humanistiese beklemtoning van die letterlike betekenis en die historiese konteks van teks. 'The reformers ... insisted on the literal and the historical meaning of the Bible. Little did they know that this literal meaning was always biased by the *regula fidei* and the specific hermeneutic applied' (Deist 1978: 47). Luther het gestreef na die vereniging van die Skrif se **sensus grammaticus** en die **sensus propheticus** deur 'n teologiese verklaring van die letterlike betekenis in die lig van sy inhoud te formuleer. Hiervolgens verkry die letterlike betekenis van die teks die karakter van 'n belofte wat telkens in Christus vervul word (Childs 1977: 86). Daarom kan Luther se **regula fidei** saamgevat word as 'was Christum treibet' en was dit van deurslaggewende belang vir sy interpretasie van die Skrif (Deist 1978: 46). Calvin se Skrifuitleg word veral beïnvloed deur sy inspirasieleer en die noodsaak van die verheldering van die Gees ten einde die Skrif te kan verstaan. Enige dichotomie tussen 'n teks se letterlike en geestelike betekenis word verwerp. Die teks se letterlike betekenis inkorporeer daarom reeds die geestelike betekenis (Childs 1977: 87). Maar Calvin slaag ook nie daarin om die teks te vrywaar van die invloed van sy eie voorveronderstellings nie. 'Calvin, coming from the field of law, made much of forensic principles of justification and came to regard predestination as a crucial issue' (Deist 1978: 46-47).

Die **Ortodoksie** brei Calvin se inspirasieleer uit om die Skrif teen rasionele kritiek te vrywaar. Skrifuitleg staan nou in diens van die dogmatiek deur leerstellinge met vers en kapittel te bewys (**dicta probantia**) (Frör 1967: 26). Hiermee bereik die mimetiese modelle van Skrifuitleg 'n 'hoogtepunt.' Met die uitbreiding van die inspirasieleer word daar geen ruimte gelaat vir die invloed van die menslike outeurs binne die interpretasieproses nie. Die teks word die volledige en noukeurige weergawe van sy ontstaanwerklikheid, en verskaf al die bewyse om die dogmatiese leerstelling van die uitlegger te bewys. Interpretasie of uitleg word nou oorbodig, omdat die Skrif tot 'n onproblematiese weerkaatsing van die werklikheid gereduseer word. (Die Ortodoksie vind vandag nog in die fundamentalisme weerklank.)

3. Ekspressiewe modelle van Skrifuitleg

Volgens die ekspressiewe modelle word 'n kunswerk beoordeel op grond van die kommunikasie van die kunstenaar se ervaring. Met die aanbreek van die Verligting word daar nie meer gevra: 'Wat het werklik gebeur?' of 'Watter teologiese waarheid word deur die teksgedeelte bewys?' Die kenmerkende vraag gedurende die Verligting was: 'Wat was die skrywer se bedoeling?' (Barton 1984a: 24). Literatuur is nie meer die blote weerkaatsing van die werklikheid nie, maar is die produk van die skrywer se indruk van die werklikheid waarbinne sy bedoeling 'n belangrike rol speel.

'Expressive criticism treats a literary work primarily in relation to the author. It defines poetry as an expression, or overflow, or utterance of feelings, or as the product of the poet's imagination operating on his or her perceptions, thoughts, and feelings; ... and it often looks in the work for evidences of the particular temperament and experiences of the author who, consciously or unconsciously, has revealed himself in it' (Abrams 1981: 37).

Die opkoms van die histories-kritiese metodes in die agtiende eeu verteenwoordig 'n ontugtering met die aanvanklike veronderstelling dat die teks die blote weerkaatsing van historiese en teologiese 'feite' is.

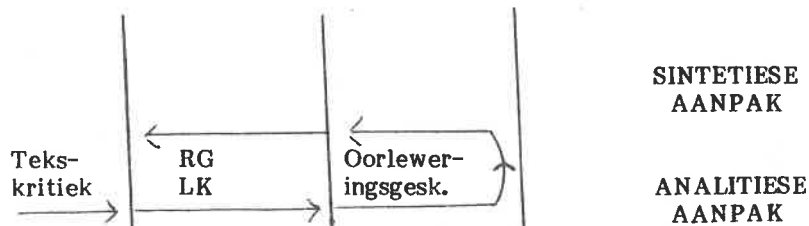
Barth en Steck (1980: 9) tipeer die doel van die historiese kritiek as: 'den Interpretationsakt historischer Sinnbestimmung des Textes.'

Die histories-kritiese modelle van Skrifuitleg kan in twee groepe verdeel word (Barth & Steck 1980: 10-11). In die eerste groep word vrae oor die teks se **ontwikkeling** gestel:

OORSPRONKLIKE
TEKS VAN BYBEL

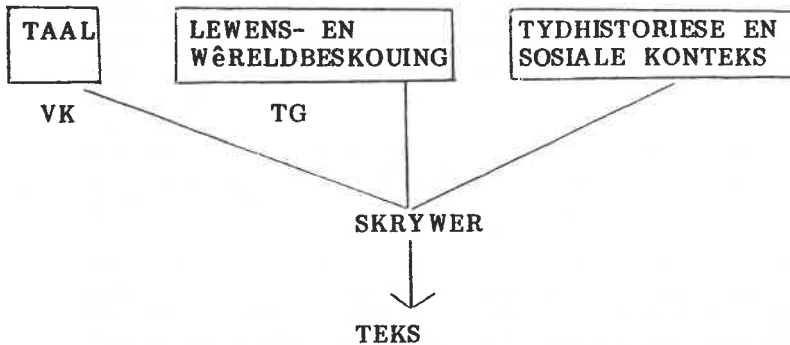
OUDESTE
SKRIFTELĖKE
VLAK

OUDESTE
MONDELINGE
VLAK

In die tweede groep word die teks se **voorveronderstelling** ondersoek:

Nadat **Turretini** in 1728 voorgestel het dat die Bybel soos enige ander boek gelees moet word, lê **Ernesti** (1781) die grondslag vir die histories-letterlike of filologiese metode en **Semler** (1791) word die grondlegger van die histories-kritiese metode. **Schleiermacher** (1834) omskryf hermeneutiek as die kuns om die bedoeling van die oorspronklike skrywer binne die begripsvermoë van die huidige leser te vertaal.

Gedurende die laaste deel van die agtiende eeu en die grootste deel van die negentiende eeu word die historiese kritiek gekenmerk deur die **identifisering van literêre bronne**. Vanaf **Simon** tot **Wellhausen** word belangrike navorsing ten opsigte van veral die Pentateug gedoen.

Literêre bronne word aan die hand van hulle skrywer(s) getipeer en die Jahwis, Elohis, Deuteronomis en die Priester- geskrif word huishoudelike name binne die historiese kritiek.

Dië **Literarkritik** (LK) van die moderne historiese kritiek is meer omvattend as die aanvanklike bronnekritiek. **Literarkritik** baken die teksgedeelte af om die perikoop of 'klein eenheid' te bepaal, sonder om die samehang met die makro literêre konteks te misken (**Schicklberger** 1978: 65-66). Verder word die perikoop ondersoek ten einde glosses, interpolasies en toevoegings aan te dui (**röhner** 1979: 44-53). Die doel van hierdie prosedures is om vas te stel of die perikoop die skepping van 'n enkele skrywer was en of daar sprake van ander skriftelike bronne is wat deur die skrywer gebruik word.

Aan die einde van die negentiende eeu begin die historiese kritiek vanaf ('n analitiese) **Literarkritik** ontwikkel in die rigting van ('n sintetiese) **vormkritiek** (VK). Gunkel gebruik

vormkritiek as die ondersoek na 'n teksgedeelte se taalgestalte of kenmerkende literêre vorm (**Gattung**) en die samehang daarvan met 'n bepaalde lewenskonteks (**Sitz im Leben**). Waar die **Literarkritiek** op die teks se geskiedenis voor opskrifstelling klem lê, fokus die vormkritiek op 'reconstructing the social life and institutions (both sacred and secular) of ancient Israel' (Barton 1984a: 31). Vormkritiek veronderstel dat die lewenskonteks van die Bybelskrywer 'n belangrike invloed op die teksvorming gehad het en dat die teks beter verstaan word as 'n mens weet binne watter konteks dit gebruik word - byvoorbeeld 'n psalm wat binne 'n kultiese konteks verstaan word. Die skrywer skryf dus 'n teks om binne 'n bepaalde lewenskonteks gebruik te word. Deur 'n teks se genre (**Gattung**) en lewenskonteks (**Sitz im Leben**) te bepaal, is die model van Skrifuitleg nog steeds besig om op die skrywer te konsentreer omdat dit prosedures is wat die outeur se bedoeling met 'n teks ondersoek.

Gedurende die twintigste eeu het die vormkritiek ontwikkel in die rigting van redaksie- en tradisiegeskiedenis. **Redaksiegeskiedenis** (RG) ondersoek die historiese proses waarvolgens verskillende bronne gefintegreer is om 'n bepaalde teksgedeelte te vorm. Dit beskryf die geskiedenis van 'n teksgedeelte vanaf 'n gepostuleerde eerste skriftelike gestalte tot en met die finale teksgestalte (Barth & Steck 1980: 50). Die opkoms van die redaksiegeskiedenis spruit voort uit die bewuswording dat die teks van die Bybel vanuit verskillende bronne (soos deur die **Literarkritiek** bepaal) saamgestel was, dat die saamgestelde teks se vorm deur sy lewenskonteks (soos deur die vormkritiek ondersoek) beïnvloed word en dat die lewenskonteks van 'n teks mettertyd kan verander. Redaktore van die teks is nie net by die kompilasie van bronne betrokke nie, maar ook by die aanpassing van die teks binne nuwe lewenskontekse. Hiermee word die begrip 'skrywer' uitgebrei om meer as net die aanvanklike opskrifstelling van die teks te dek en om ook vir die aanpassing by nuwe lewenskontekse voorsiening te maak. Von Rad (1956) het in sy Genesis-kommentaar die Jahwis as 'n skrywer en nie net as 'n samesteller van bronne beskou nie. Noth (1981) se navorsing oor die Deuternomis en Mowinckel (1964-1965) oor die Kronis is goeie voorbeelde van dié model van Skrifuitleg.

Tradisiegeskiedenis (TG) vra na die betekenis en funksie van die mondelinge oorleweringe en skriftelike bronne teen hulle onderskeie historiese agtergronde. 'n Tradisie vertoon die skrywer se bepaalde lewens- en wêreldbeskouing wat histories navorsbare godsdienstige, politieke en sosiologiese invloede vertoon (Rast 1972:19-27). Hiermee word veronderstel dat die

skrywe (as tradent) se voorstellingswêreld bepaal moet word ten einde die teks beter te kan verstaan (Steck 1978: 27-56). Von Rad (1970) se ondersoek na die wysheidstradisies en Wolff (1964) se bespreking van Amos se voorstellingswêreld is goeie voorbeelde van die tradisie-historiese model van Skrifuitleg.

4. Objektiewe modelle van Skrifuitleg

Die objektiewe modelle konsentreer op die kunswerk self en laat die skrywer, leser en eksterne werklikheid buite rekening (Barton 1984a: 22-23). 'Objective criticism approaches the work as something which stands free from poet, audience, and the envioning world. It describes the literary product as a self-sufficient object, or else as a world-in-itself, which is to be analyzed and judged by "intrinsic" criteria such as complexity, coherence, equilibrium, integrity, and the inter-relations of its component elements' (Abrams 1981: 37). Die Russiese formalisme, vroeë Franse strukturalisme en die Amerikaanse 'New Criticism' het almal so 'n 'objektiewe' literêre beoordeling nagestreef.

Gedurende die middel van die twintigste eeu ontstaan daar die neiging om die Bybel as literatuur te lees, met ander woorde, dat dit net soos sekulêre literatuur gelees word. Hierdie neiging word gebore uit 'n ontnugtering met die historiese kritiek en 'n poging om met moderne literêre teorie tred te hou.

Vanaf die Verligting tot die helfte van die twintigste eeu was geskiedenis die belangrikste paradigma waarbinne Skrifuitleg plaasgevind het. Die tendens om die Bybel as literatuur te benader behels dus 'n belangrike verandering in paradigma (Robertson 1976: 547-548). Literêre kritiek (te onderskei van Literarkritiek en bronnekritiek) benader die teks van die Bybel as literêre objek en stel geen vrae in verband met historisiteit of teologiese boodskap nie (Hultgren 1982: 87-94). Die teks word as selfstandige literêre objek gesien wat nie in verband met die skrywe of met die historiese of teologiese konteks van die opskrifstelling verstaan hoef te word nie. Sodoende word die betekenis van 'n woord deur sy onmiddellike literêre konteks bepaal, wat op sinchroniese wyse ondersoek moet word (Stock 1983: 28-29). J Barr (1983: 105) gaan sover om die grondslag van die moderne navorsing van die Skrif te tipeer as: '... essentially literary and linguistic, rather than historical, in character ... biblical criticism is a literary mode of operation, which carries with it historical consequences ....'

'n Verdere objektiewe model van Skrifuitleg is die **Strukturele analise**. Die basiese veronderstellings van die strukturalisme wat bepalend vir die strukturele analise is, is dat 'significations are imposed upon man' en dat literatuur as netwerk van tekens '... take their significance not from authorial purpose or from any reference to the outside world, but from their unconsciously registered relations with each other' (Stock 1983: 30). Strukturele analise fokus op hierdie onbewuste verhoudings tussen basiese elemente van die literatuur. Hierdie onbewuste verhoudings vorm grondliggende patrone wat as 'struktuur' bekend staan en wat deur 'n teks se dieptestrukture gegeneer word.

D Patte (1978: 6) omskryf die uiteindelijke doel van strukturalistiese uitleg as '... the attempted description of the system of deep values, or convictions, which imposes itself upon people and has the power of transforming unreality into reality for them. Presupposed by any cultural activity ... these systems of convictions are the framework within which our discourses and our lives meaningfully unfold.' Strukturalisme bied dus 'n teorie aan die hand waarvan enige kulturele verskynsel verklaar en deur strukturele analise beskryf kan word. Volgens die teorie is betekenis 'n funksie van die strukture van 'n kulturele sisteem, met ander woorde, 'n funksie van 'n netwerk wat deur kulturele konvensies of oortuigings bepaal word. Literatuur is 'n kulturele sisteem met sy eie konvensies, wat die verhouding tussen die literatuur se basiese elemente bepaal (Barton 1984b: 112-113).

Strukturalisme se grootste bydrae tot Skrifuitleg bestaan nie uit nuwe 'teksgeoriënteerde' eksegetiese nie, maar bestaan uit 'n teoretiese analise, dit wil sê strukturele analise, van hoe enige interpretasie van literatuur moontlik is.

B Childs (1979) sê '**canonical approach**' stel nie primêr belang in die herwinning van die bedoeling van die Bybelskrywers nie, want hy fokus op die teks van die Bybel as kanon. Hoewel Childs ruimskoots van die historiese kritiek se resultate gebruik maak, is dit bloot 'n middel tot 'n doel, naamlik om die teks as geheel beter as kanon te verstaan. Childs se poging om aan te toon hoe sy benadering by die kerkvaders en die hervormers aansluit (veral ten opsigte van die **sensus literalis**), bly oppervlakkig omdat sy benadering beslis nie as 'n pre-kritiese mimetiese model van Skrifuitleg beskou kan word nie (Barton 1984a: 27-28).

Childs se '**canonical approach**' maak nie voorsiening vir die bestaan van verskillende kanons nie (byvoorbeeld Hebreeuse,

Griekse, Koptiese, Egiptiese ens). Hy verskaf geen rede hoekom een bepaalde kanoniese konteks die 'regte' een is waarbinne Skrifuitleg moet plaasvind nie.

Die voordeel van Childs se kanoniese model van Skrifuitleg is die aandag wat hy skenk aan groot en omvattende literêre kontekste. Waar die historiese kritiek dikwels verstrengel raak in kleiner wordende besonderhede, maak Childs die navorser attent op ruimer literêre verbande (Barton 1984b: 77-103).

5. Pragmatiese modelle van Skrifuitleg

Hierdie modelle vind hulle oorsprong in die klassieke retorika, waarvolgens die sukses van letterkunde bepaal was deur sy effek op die leser of die hoorder. Die mees onlangse ontwikkeling in Skrifuitleg behels ook die klem op die deurslaggewende rol wat die leser in die interpretasieproses speel (Barton 1984a: 21-25). Al is daar 'n ooglopende verskil tussen die ouer klem op die effek van die literatuur op die leser en die moderne beklemtoning van die leser se rol in interpretasie, bly die fokus op die leser as belangrike gemeenskaplike element.

Die **post-strukturalistiese** fase van die literêre teorie word dikwels as die 'reader-response theory' getipeer. Betekenis word nie deur die skrywer se bedoeling bepaal nie en lê ook nie in die teks op sigself opgesluit nie, want die teks sonder 'n leser is so dood soos 'n mossie. Volgens Derrida word betekenis deur die leser bepaal en daarom kan literatuur nie net een 'korrekte' lesing hê nie. 'Derrida's post-structuralist critique threatens to "deconstruct" any laws or patterns that the critic might want to regard as irreducible. The system is also called "deconstructionism" and "indeterminism"' (Stock 1983: 31).

W Iser (1976) se '**reception theory**' lewer opwindende moontlikhede. Volgens Iser bied die teks 'n '**Leserangebot**,' waarin die skrywer bepaalde instruksies aan die leser deurgee. Elke teks het 'n leser in gedagte en die 'geïmpliseerde leser' is van bepalende belang vir die kommunikasie tussen skrywer en leser. Die gevolg van dié siening is dat die leser nie beperk word tot een 'korrekte' lesing nie, maar ook nie enige lesing word deur die skrywer se instruksies toegelaat nie. Slegs die toekoms sal leer wat die omvang van die skrywer se instruksies in die teks aan die leser is en binne watter beperkings die leser se interpretasie moet bly (Lategan 1984a: 10-12).

6. Slotbeskouing

Aangesien daar nie van een 'korrekte' model van Skrifuitleg sprake kan wees nie, het die voorafgaande oorsig dit ten doel om die moderne eksegeet van opwindende alternatiewe modelle kennis te laat neem. Die beleving van 'n 'krisis' in Skrifuitleg is gesond as dit bestaande modelle van Skrifuitleg se beperkinge blootlê. Hierdie 'krisis' kan egter 'n verlamende effek hê as dit lei tot 'n onhanteerbare problematisering van Skrifuitleg wat die kreatiewe moontlikhede van interpretasie maskyk.

Die uitdaging vir Bybelkunde behels die aanvaarding dat:

*die Skrif as teks nie bloot die weerkaatsing van die werklikheid is nie;

*die bedoeling van die skrywer nie die enigste determinant van tekstbetekenis is nie;

*die teks as sodanig nie selfstandig kan bestaan nie en die benutting van die leser se bydrae van besondere belang vir kreatiewe Skrifuitleg is.

Die aanbieding van Bybelkunde moet daarmee rekening hou dat daar verskillende 'lesers' in Suid-Afrika bestaan. 'n Groter sensiwiteit vir die lesers se uiteenlopende leerstellinge of kulturele voorveronderstellings, om maar enkele te noem, maak 'n rigoristiese algemeengeldende model van Skrifuitleg onmoontlik. Die moontlikheid van die naasbestaan van verskillende modelle van Skrifuitleg is nie noodwendig 'n resep vir verwarring nie, maar kan die gesonde grondslag vir kreatiewe dialoog wees.

Ten slotte: Skrifuitleg het 'n literêre, historiese en 'n teologiese komponent. Die geslaagdheid van Bybelkunde gaan afhang van hoe daar reg aan al drie komponente gaan geskied, met inagneming van die verskillende 'lesers' wat daar binne ons Suid-Afrikaanse konteks is.

Bibliografie

- Abrams, M H 1953. **The mirror and the lamp. Romantic theory and critical tradition.** New York: Holt.
1981. **A glossary of literary terms.** New York: Holt-Saunders.
- Barr, J 1973. **The Bible in the modern world.** London: SCM.
1983. **Holy Scripture, canon, authority, criticism.** Oxford: Clarendon.
- Barth, H & Steck, O H 1980. **Exegese des Alten Testaments.** 9. Aufl. Neukirchen: Neukirchener Verlag.
- Barton, J 1984a. Classifying Biblical criticism. **JSOT** 29, 19-35.
- 1984b. **Reading the Old Testament. Method in Biblical study.** London: DLT.
- Childs, B S 1977. The sensus literalis of Scripture: An ancient and modern problem, in **Beiträge zur alttestamentlichen Theologie. Festschrift W Zimmerli.** Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
1979. **Introduction to the Old Testament as Scripture.** London: SCM.
- Deist, F E 1978. The Bible - the Word of God, in Vorster, W S (ed), **Scripture and the use of Scripture.** Pretoria: Unisa.
- Deist, F E & Burden, J J 1980. 'n ABC van Bybeluitleg. Pretoria: Van Schaik.
- Elze, M 1961. sv 'Schriftauslegung IV A, Alte Kirche und Mittelalter.' **RGG.** 3. Aufl.
- Frör, K 1967. **Biblische Hermeneutik.** 3. Aufl. München: Kaiser.
- Fuller, D P 1982. sv History of interpretation. **ISBE.**
- Hayes, J H & Holladay, C R 1983. **Biblical exegesis. A beginner's handbook.** London: SCM.

- Hirsch, E 1976. **The aims of interpretation.** Chicago: University Press.
- Hultgren, A J 1982. **Interpreting Scripture in a theological context.** *Dialog* 21, 87-94.
- Iser, W 1976. **Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung.** München: Fink (UTB636).
- Lategan, B C 1984. **Current issues in the hermeneutical debate.** *Neotestamentica* 18, 1-17.
- Liebing, H 1961. sv 'Scheiftauslegung IV B. Humanismus, Reformation und Neuzeit.' *RGG*. 3. Aufl.
- Mowinckel, S 1984-5. **Studien zu dem Buche Ezra-Nehemia.** Oslo: SNVAD.
- Noth, M 1981. **The Deuteronomistic history.** Sheffield: Almond. (JSOTS 15).
- Patte, D & Patte, A 1978. **Structural exegesis: From theory to practice.** Philadelphia: Fortress.
- Rast, W E 1972. **Tradition history and the Old Testament.** Philadelphia: Fortress.
- Robertson, D 1976. sv 'The Bible as literature.' *IDB Suppl.*
- Rogerson, J 1983. **Beginning Old Testament study.** London: SPCK.
- Schäfer, R 1980. **Die Bibelauslegung in der Geschichte der Kirche.** Gütersloh: Mohn.
- Schicklberger, F 1978. **Biblische Literarkritik und linguistische Texttheorie.** *ThZ* 34, 65-81.
- Steck, O H 1978. **Zu Tradition und Theologie im Alten Testament.** Neukirchen: Neukirchener Verlag.
- Stock, A 1983. **The limits of historical critical exegesis.** *BThB* 13, 28-31.
- Virkler, H A 1981. **Hermeneutics. Principles and processes of Biblical interpretation.** Grand Rapids: Baker.

Von Rad, G 1956. **Das erste Buch Mose. Genesis.** Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. (ATD).

1970: **Weisheit in Israel.** Neukirchen: Neukirchener Verlag.

Wolff, H W 1964. **Amos' geistige Heimat.** Neukirchen: Neukirchener Verlag. (WMANT 18).